

```
45 {"name": "Biržų rajono apylinkės teismas", "logo": null}
46 {"name": "Biržų rajono savivaldybė", "logo": null}
47 {"name": "Biržų rajono savivaldybės administracija", "logo": null}
48 {"name": "Biržų rajono savivaldybės taryba", "logo": null}
49 {"name": "Biržų rajono taryba", "logo": null}
50 {"name": "Biržų rajono valdyba", "logo": null}
51 {"name": "Biržų rajono valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba", "logo": null}
52 {"name": "Būsto ir urbanistinės plėtros agentūra", "logo": null}
53 {"name": "Civilinės aviacijos administracija", "logo": null}
54 {"name": "Civilinės saugos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos", "logo": null}
55 {"name": "Darbo saugos centras prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos", "logo": null}
56 {"name": "Draudimo reikalų taryba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos", "logo": null}
57 {"name": "Druskininkų miesto apylinkės teismas", "logo": null}
58 {"name": "Druskininkų miesto valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba", "logo": null}
59 {"name": "Druskininkų policijos komisariatas", "logo": null}
60 {"name": "Druskininkų savivaldybė", "logo": null}
61 {"name": "Druskininkų savivaldybės administracija", "logo": null}
62 {"name": "Druskininkų savivaldybės taryba", "logo": null}
63 {"name": "Dzūkijos nacionalinis parkas", "logo": null}
64 {"name": "Ekspertų komisija daiktų, įrenginių modeliams ginklams bei konkrečiai jų kategorijai priskirti", "logo": null}
65 {"name": "Elektrėnų policijos komisariatas", "logo": null}
66 {"name": "Elektrėnų savivaldybė", "logo": null}
67 {"name": "Elektrėnų savivaldybės administracija", "logo": null}
68 {"name": "Elektrėnų savivaldybės taryba", "logo": null}
69 {"name": "Etninės kultūros globos taryba", "logo": null}
70 {"name": "Europos socialinio fondo agentūra", "logo": null}
71 {"name": "Europos teisės departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos", "logo": null}
72 {"name": "Farmacijos departamentas prie Sveikatos apsaugos ministerijos", "logo": null}
73 {"name": "Garantinis fondas", "logo": null}
74 {"name": "Generalinė miškų urėdija prie Aplinkos ministerijos", "logo": null}
75 {"name": "Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija", "logo": null}
76 {"name": "Gyventojų registro tarnyba", "logo": null}
77 {"name": "Higienos institutas", "logo": null}
78 {"name": "Ignalinos rajono policijos komisariatas", "logo": null}
79 {"name": "Ignalinos rajono savivaldybė", "logo": null}
```

UŽSIENIO ATVIRŲ DUOMENŲ PRAKTIKA LIETUVAI AKTUALIAIS ASPEKTAIS

SAULĖ GABRIELĖ PETRAITYTĖ, 2018 LAPKRITIS

TURINYS

1. TARPTAUTINIAI STANDARTAI
2. KĄ GALIMA PRITAIKYTI LIETUVAI?
3. CENTRAL DATA TEAM
4. DUOMENŲ RAŠTINGUMAS
5. DUOMENŲ ATVĖRIMO FINANSAVIMAS
6. TRUMPAI

1. TARPTAUTINIAI STANDARTAI

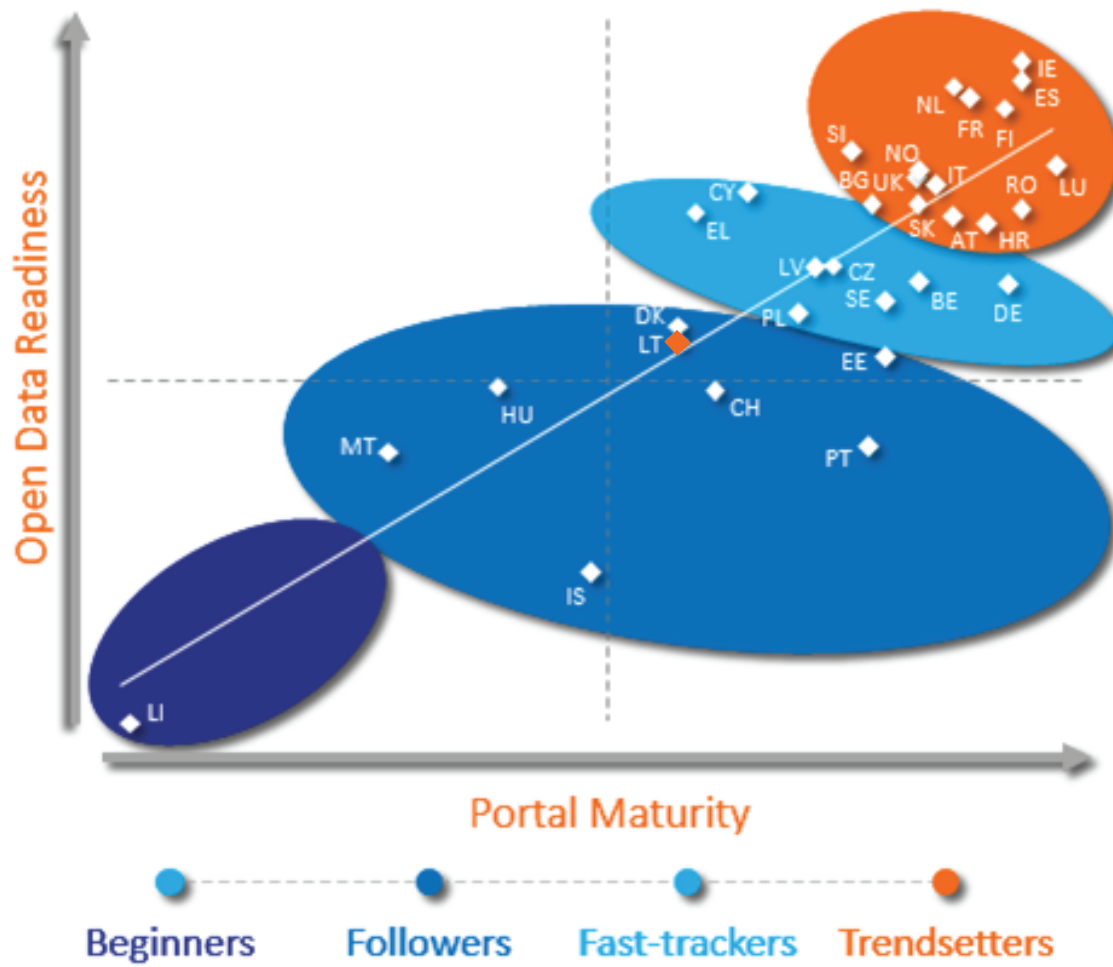
Pasaulyje kasmet atliekamos įvairios analizės įvertinti šalies situacijai atvirų duomenų aspektu. Pagrindiniai reitingai - Open Data Barometer (ODB), European Data Portal, DESI Index, Global Open Data Index (GODI), OECD report.

Pagal **Open Data Barometer** (4th edition) Lietuva yra nevertinama (2018), nes į reitingą įtrauktos tik tai šalys, priėmusios Open Data Charter.

Pagal **European Data Portal** esame tarp Followers (pasekėjų) – šalių, kurios turi aiškią atvirų duomenų iniciatyvos įgyvendinimo viziją ir pažangius atvirų duomenų portalų funkcionalumus, tačiau kuriose duomenų rinkinių atvėrimas vykdomas chaotiškai ir ribotai (pav. 1).

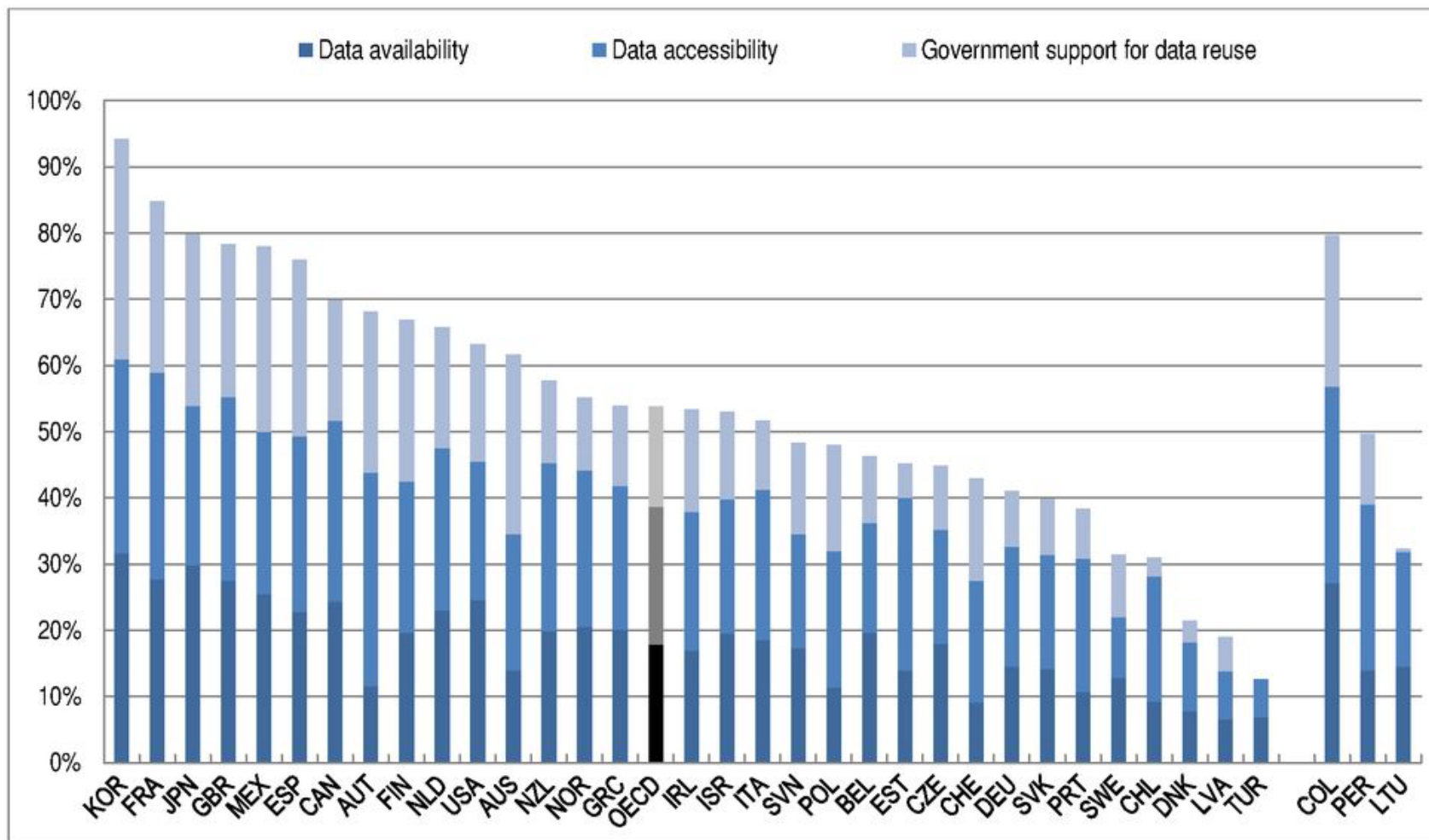
Pagal Europe's Digital Progress Report (EDPR 2018) atvirų duomenų aspektu Lietuva yra 25-oje vietoje (**DESI index**). Labiausiai iš ES pažengusi šalis yra Airija, antroje vietoje- Ispanija, trečioje- Nyderlandai (2017 duomenys).

Pasauliniu mastu pirmauja Taivanas, Australija ir Didžioji Britanija (pagal **Global Open Data Index** 2016). Lietuva į šį reitingą taip pat neįtraukta.

¹Open Data Maturity / Atvirų duomenų branda (2017, European Data Portal)

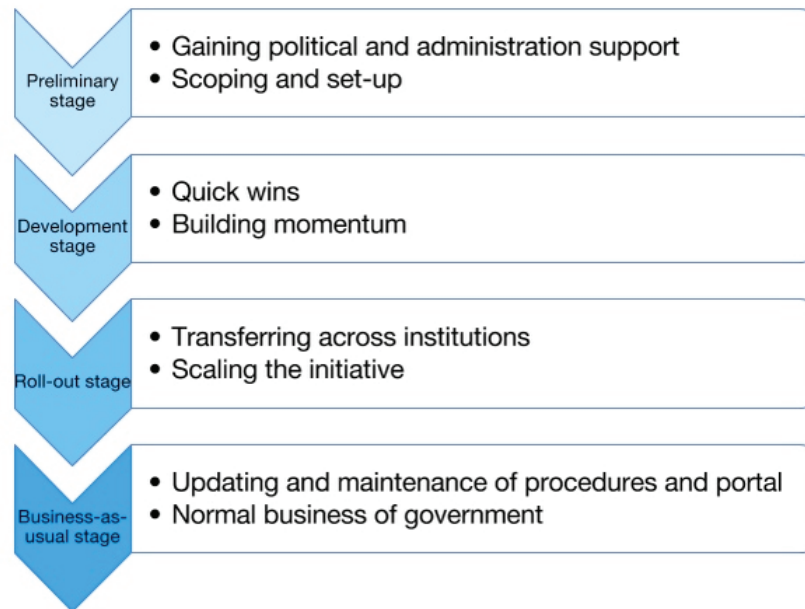
Pagal **2018 OECD report** Lietuva, lyginant su kitomis OECD šalimis, atitinka tik 30 proc. kriterijų vertinant duomenų atvėrimą, prieinamumą ir valstybės palaikymą duomenų pakartotinio naudojimo klausimu.²

² Bendras duomenų atvėrimo lygis, OECD, Open Government Data Report, 2018

2. KĄ GALIMA PRITAIKYTI LIETUVAI?

The ODI (The Open Data Institute) rekomenduoja vykdyti duomenų atvėrimą keturiais žingsniais³. Pagal šias stadijas atitinkamai vykdomi ir finansavimo, raštingumo, duomenų vadybos žingsniai. Lietuva kol kas priklauso pirmajai stadijai, kurioje dar tik kalbama apie valdžios palaikymą ir aiškią strategiją.

Lietuvos duomenų ekosistemos ryškiausios problemos- duomenų raštingumo trūkumas, vieningos atsakomybės nebuvimas ir su tuo susijęs finansavimo modelio nebuvimas. Per užsienio pavydžius pateikiami sprendimai yra orientuojami į būtent šias atvirų duomenų ekosistemos dalis.

³ <https://theodi.org/article/how-to-plan-and-budget-an-open-data-initiative/>

3. CENTRAL DATA TEAM

Vienas iš svarbiausių ekosistemos elementų, kurio Lietuvoje dar neturime- **komanda**, tarpininkaujanti tarp duomenų kūrėjų ir naudotojų. Ji reikalinga tam, kad galėtų įvertinti paklausą iš vartotojų pusės ir tuo pačiu atlikti poveikio monitoringą. Tuo tarpu kartu su duomenų kūrėjais ši komanda vykdo duomenų raštingumo edukaciją ir padeda atskiroms institucijoms kokybiškai atverti duomenis pagal poreikio rezultatus. Taip pat ši komanda vykdo teisinius, strateginius, komunikacinius ir techninius procesus, susijusius su atvirų duomenų ekosistema.

Skirtingose šalyse ši komanda veikia skirtingais būdais- nuo central data board, atliekančio patariamąją funkciją iki chief data office, kuris atlieka politikos formavimą.

Pagal ODI rekomendacijas⁴, visos sėkmingos atvirų duomenų iniciatyvos turi bent mažą central team. Komandos nariai turi turėti įvairius įgūdžius ir politikos formavimo bei projektų valdymo patirties.

Komandos atsakomybės:

- atvirų duomenų politikos, procesų ir standartų formavimas;
- atvirų licencijų parinkimą ir formavimas;
- reikalingų teisės aktų kūrimas;
- politinių ir teisinių sprendimų užtikrinimas;
- atvirų duomenų portalo (vitrinos) priežiūra ir finansavimas;
- komunikacija ir iniciatyvos tiek viešajame sektoriuje, tiek privačiame;
- mokymo programos viešajam sektoriui;
- bendradarbiavimas su asociacijomis, išorinėmis šalimis ir kt. partneriais;
- projekto ir programos valdymas.

⁴ <https://theodi.org/article/how-to-plan-and-budget-an-open-data-initiative/>

Komandos dydis ir reikalingi įgūdžiai priklauso nuo skirtingų faktorių. Pirmiausia priklauso nuo to, ar kitos pagrindinės institucijos gali remti iniciatyvą skirdami savo resursus (pvz. priklausomai nuo to, ar valstybės CIO biuras gali prisiimti techninių standartų vystymą kaip savo atsakomybę).

Taip pat reikalingas aiškus atsakomybių nubrėžimas tarp centrinės komandos ir individualių komandų kiekvienos organizacijos viduje (pvz. atsakomybių pasiskirstymas už organizacijos metaduomenų talpinimą į portalą). Daugumoje iniciatyvų pagrindinė komanda prisiima pakankamai daug atsakomybės projekto vystymo stadijoje, kol platformos ir procesai dar nevyksta pilnu pajėgumu, tačiau ekosistemai pradėjus veikti pilnu tempu techniniai dalykai yra perleidžiami institucijoms juos konsultuojant.

Reikia atsižvelgti ir į iniciatyvos įgyvendinimo greitį- kuo didesnės ambicijos ir kuo trumpesnis įgyvendinimo laikas, tuo didesnis žmogiškųjų resursų poreikis.

Dauguma sėkmingų komandų susidaro iš 4-10 pilnu etatu dirbančių žmonių.

Paprastai šios komandos darbas vyksta su patariamojo komiteto pagalba valstybės lygmeniu, kuriame gali dalyvauti ir išorinės suinteresuotos šalys.

Airijoje, kuri pirmauja Europoje atvirų duomenų klausimu, yra trys organizacijos, užtikrinančios duomenų atvėrimo politiką ir priežiūrą:

1. *Open Data Governance Board* (kuria atvirų duomenų strategiją);
2. *Public Bodies Working Group* (techninė duomenų atvėrimo priežiūra ir konsultavimas);
3. *Open Data Unit* (visos atvirų duomenų strategijos įgyvendinimas, teisinė reguliacija, portalo priežiūra).⁵

Lietuvoje šiandien šios komandos vykdomasias pareigas iš dalies atlieka IVPK, tačiau dėl žmogiškųjų resursų trūkumo vyksta tik ADM ir ADP projektų priežiūra, kuriuos vykdo konsultantai. Idealiu atveju central data team turėtų formuotis po jau įkurtu Lietuvos CIO biuru Ekonomikos ministerijoje, prisiimant atsakomybę už atvirų duomenų politikos ir iniciatyvų formavimą bei konsultavimą.

⁵ <https://www.per.gov.ie/en/open-data/>

4. DUOMENŲ RAŠTINGUMAS

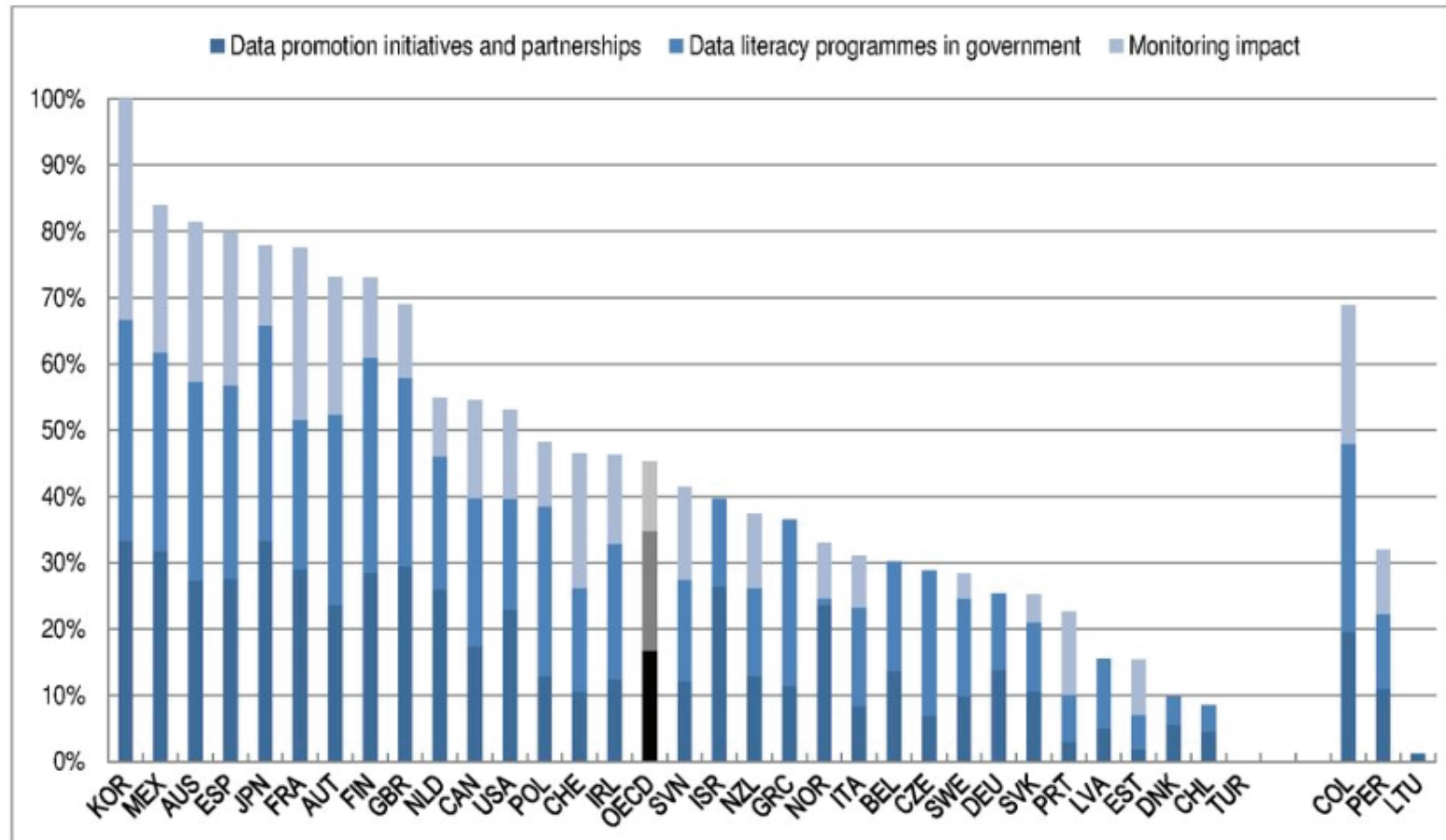
In a world increasingly powered by data, data literacy is as important as literacy itself.⁶

Šiandien, kaip pasaulyje vienas iš pagrindinių resursų yra duomenys, duomenų raštingumas yra fundamentaliai svarbus. Duomenų raštingumo nebuvimas ir valstybės palaikymo šiuo klausimu nebuvimas yra viena iš esminių problemų, kodėl Lietuvoje nevyksta duomenų atvėrimas. Nors Lietuvoje yra numatomi mokymai už duomenis atsakingiems valstybės darbuotojams (pagal ADM projektą), jie greičiausiai bus daromi tik asmenims, kurie bus atsakingi už duomenų atvėrimą kiekvienos institucijos viduje. Tai reiškia, kad duomenų atvėrimas gali neįvykti, nes darbuotojai, dirbantys arba susiduriantys su duomenimis nebūtinai žinos, kad jie dirba su naudingais ir atvėrimui reikalingais duomenimis. Apie duomenų atvėrimą, kaip apie darbo priemonę, turi suprasti visi darbuotojai, dirbantys su bet kokiais duomenimis- šiandien duomenys yra neatsiejama kompiuterinio raštingumo dalis.

⁶ *Lead with Data-How to Drive Data Literacy in the Enterprise*

Valstybės palaikymas duomenų pernaudojimo klausimu

Figure 0.5. OECD OURdata Index Pillar 3: Government support for data reuse

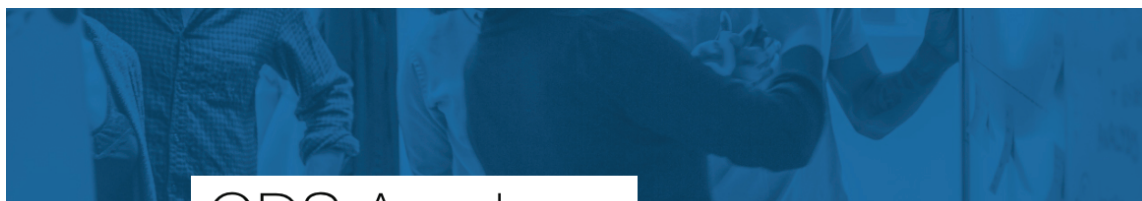

Kita vertus, duomenų raštingumas dažnai reiškia ne tik supratimą kam tų duomenų reikia, bet ir įgūdžius dirbant su duomenimis bei sprendimus, priimtus remiantis duomenimis. Tai turėtų būti sekantis data literacy žingsnis ir apskritai darbo kultūros (*data-driven culture*) siekiamybė. Tokią kultūrą Barcelonos miesto savivaldybė pradeda formuoti dar mokykloje- sėkmingai vyksta projektas **Dades Obertes**.⁸ Projekto tikslas- ne tik supažindinti moksleivius su atvirais duomenimis, bet ir skatinti jais naudotis mokykloje. Projekto metu kuriami projektai naudojant Barcelonos atvirus duomenis. Kadangi pilotinis projektas susilaukė daug pasisekimo ir mokinių susidomėjimo, dabar jis įtrauktas į programą ir vyksta kasmet.

⁸ <http://opendata-ajuntament.barcelona.cat/en/repte-2019> , <https://dadesobertes.diba.cat/>

Jungtinėje Karalystėje duomenų raštingumui **GDS (Government Digital Service) sukūrė edukacinę programą**.⁹ Jos tikslas- pagerinti darbo su duomenimis profesionalų ir sprendimus priimančių darbuotojų bendradarbiavimą. Tam valstybės darbuotojai mokomi naujų įgūdžių darbui su duomenimis ir skatinami juos pritaikyti savo priimant sprendimus. Ši programa įgyvendinta su kitomis institucijomis, kurios atsakingos už profesinį valstybės tarnautojų tobulėjimą. 2018 m. programa išsiplėtė ir tapo prieinama daugeliui valstybės darbuotojų.

GDS Academy

Government is changing.
The GDS Academy will give you the digital skills you need to
transform public services.

Pagal the ODI rekomendacijas,¹⁰ duomenų raštingumas yra labai svarbus atvirų duomenų politikos vystymo stadijoje ne tik bendrai valstybės tarnautojams (skirto data-driven culture), bet ir už duomenų atvėrimą atsakingoms komandoms. Į edukacijos programas įeina:

- centrinės komandos mokymai ir bendradarbiavimas su užsienio partneriais;
- techniniai mokymai, skirti visiems, dirbantiems su portalu (tiek iš priežiūros pusės, tiek iš duomenų įkėlimo pusės);
- techniniai metodikos mokymai, skirti kiekvienos institucijos viduje esantiems darbuotojams, atsakingiems už duomenų atvėrimą;
- mokymai apie teisinius, nuasmeninimo, BDAR ir pan. duomenų aspektus.

⁹ <https://dataingovernment.blog.gov.uk/2018/02/21/data-literacy-improving-conversations-about-data/>

¹⁰ <https://theodi.org/article/how-to-plan-and-budget-an-open-data-initiative/>

5. DUOMENŲ ATVĖRIMO FINANSAVIMAS

Šiuo metu Lietuva gauna finansavimą iš Europos sąjungos lėšų Atvirų duomenų metodologijos ir portalo sukūrimo projektams, **tačiau kaip užtikrinti, kad duomenų atvėrimas nenutrūktų pasibaigus šių projektų finansavimui?**

Varšuvos ekonomikos tyrimo instituto duomenimis,¹¹ Lietuvoje prieinami ir aktyviai naudojami atviri duomenys sukurtų naudos, lygios beveik **2 proc. BVP**. Ekonominė nauda yra akivaizdi, todėl šalys visame pasaulyje diskutuoja, kiek ir kaip reikia investuoti į atvirų duomenų iniciatyvas.

Atvirų duomenų tvarumas ilgoje perspektyvoje tiesiogiai priklauso nuo finansavimo modelio. Efektyvus duomenų atvėrimo modelis apima visas keturias duomenų atvėrimo stadijas- nuo pirminio finansavimo, kurį Lietuva yra gavusi atvirų duomenų metodologijos ir portalo sukūrimui iš ES lėšų, iki finansavimo, užtikrinančio pastovų duomenų ekosistemos palaikymą. **Pastovus finansavimas** yra būtinas tiek projekto kokybės ir tęstinumo užtikrinimui, tiek naujoms iniciatyvoms, poveikio vertinimui. Taip pat aiškus finansavimas apsaugo duomenų atvėrimo iniciatyvas nuo politinių ciklų įtakos.¹²

Vienas iš dažniausiai taikomų finansavimo modelių- kai kiekviena vieša institucija duomenų atvėrimą planuoja iš savo biudžeto. Toks modelis iš dalies vyksta ir Lietuvoje, tačiau kol kas tai numatoma tik išimties atveju, priklausomai nuo institucijos motyvacijos. Tokio modelio rėmuose geriausias sprendimas- peržiūrėti ir skirti finansavimą priklausomai nuo institucijos vykdomo atvėrimo kokybės ir monitoringo.

¹¹ *Big and open data in Europe. A growth engine or a missed opportunity?*, The Warsaw Institute for Economic Studies (WISE Institute), 2014

¹² *OECD, Open Government Data Report, 2018, p.53*

Pvz. **Portugalijos** atveju *Agency for Administrative Modernisation (AMA)* naudoja metodą, skirtą duomenų atvėrimo iniciatyvų apsaugojimui nuo politinių ciklų įtakos ir tęstinumo užtikrinimui. AMA taip pat naudoja ES struktūrinius fondus.¹³

Jungtinė Karalystė atviriems duomenims finansavimą skiria per *Government Digital Service*, ir tai, kartu su kitomis atviros vyriausybės iniciatyvomis yra apie 450 mln svarų nuo 2015 iki 2019 m. Viena iš svarbiausių JK finansuojamų iniciatyvų- **The ODI** (*the Open Data Institute*), kuris vien 2018 m. gavo 2.5mln Eur finansavimą. Pagrindinės *The ODI* funkcijos:¹⁴

- programų, skirtų sektoriaus pokyčiui naudojant duomenis, kūrimas;
- techninis viešo ir privataus sektorių palaikymas duomenų atvėrimo ir naudojimo klausimais;
- tarptautinės duomenų bendruomenės kūrimas ir palaikymas.

ODI bendrai užsiima atvirų duomenų analize, vertinimu, konsultavimu, švietimu ir t.t. tiek JK, tiek globaliai. Ši organizacija šiandien yra viena svarbiausių pasaulyje, konsultuojanti atvirų duomenų klausimu.

Prancūzija 2016 m. duomenų atvėrimui skyrė 2.5 mln Eur. Šiuos finansus valdo Etalab, kuris užsiima ne tik duomenų atvėrimu ir portalo eksploatavimu, bet ir duomenų potencialo išnaudojimu viešajame sektoriuje, pritaikant duomenis sprendimams. Taip kuriama data-driven kultūra.

Šiandien Lietuvoje esantis duomenų atvėrimo finansavimo modelis, gaunamas iš ES struktūrinių fondų, numatytas tik iki projekto pabaigos. Būtinai finansavimo tęstinumo užtikrinimas, ir tai efektyviausia daryti kiekvienai institucijai skiriant finansavimą priklausomai nuo jos efektyvumo ir kokybės duomenų atvėrimo klausimu.

¹³ OECD, *Open Government Data Report, 2018, p.53*

¹⁴ <https://theodi.org/article/the-odi-secures-2-5m-from-omidyar-network-to-help-deliver-its-mission-to-build-an-open-trustworthy-data-ecosystem/>

6. TRUMPAI

Lietuva šiuo metu duomenų atvėrimo klausimu yra pradėjusi skirtingas iniciatyvas, tačiau pagrindinė problema- atvėrimo tęstinumo užtikrinimas. Išanalizavus užsienio šalių lyderių pavyzdžius atvirų duomenų srityje galima matyti, kad visų pirma darbų atlikimui reikalingas atsakomybės prisiėmimas- komandos subūrimas. Komandos, kuri galėtų tiek vystyti strateginius klausimus, tiek prižiūrėti techninį duomenų atvėrimą. Ypatingai svarbi šios komandos užduotis- formuoti duomenų raštingumą viešajame sektoriuje, reikalingo tiek duomenų atvėrimui, tiek sprendimų, grįstų duomenimis, priėmimui. Ekosistema negali gyvuoti ir be apgalvoto finansavimo modelio- šiuo metu finansavimas numatytas tik konkrečiam projektui, tačiau reikia užtikrinti duomenų atvėrimą ir ilgoje perspektyvoje.

SAULĖ GABRIELĖ PETRAITYTĖ

saule.petraityte@kurklit.lt

Kurk
Lietuvai

MINISTRY OF ECONOMY
OF THE REPUBLIC OF LITHUANIA

Kuriame
Lietuvos ateitį
2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa